

รูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยา
สำหรับครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์

The Development Model of Volunteer Mond based on
Buddhist Psychology for The Local Teachers under
The Educational Administration Office Area 3,
Kalasin Province

รวมรอง คนชื่อ Ruamrong Konsuer^๑

คณิง เทวฤทธิ์ Kanueng Tawarit^๒

บทคัดย่อ

การศึกษารูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนากระบวนการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของครูในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ๓) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยา กลุ่มตัวอย่างในเชิงปริมาณ คือครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน ๒๐๔ คน และในเชิงคุณภาพ เป็นครูในท้องถิ่นที่มีจิตอาสาตามชนบท ไม่น้อยกว่า ๕ ปี เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จำนวน ๒๒ คน และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ คน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาจิตอาสา โดยมีแนวทางในการยกระดับของจิตใจ มีจิตอาสาในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ และยกระดับปัญญาภายในเพิ่มขึ้น เป็นจิตที่มีสำนึกสาธารณะ เมื่อได้ทำความดีช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม โดยใช้หลักอิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ และสาราณียธรรม ๖ เป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนา และปรับปรุงจิตใจ อุปนิสัยให้มีจิตอาสา

คำสำคัญ : จิตอาสา พุทธจิตวิทยา ครู

Abstract

---

^๑ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Psychology, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand

^๒ อาจารย์ประจำโรงเรียนห้วยผึ้ง โรงเรียนห้วยผึ้ง

This research is to study The Development Model of Volunteer, based on Buddhist Psychology Study, for The Local Teachers in The Educational Administration Office Area 3, Kalasin Province. This research uses mixed methods, which include both Quality and Quantity methodology. The objectives of the research are: 1. To study the impact of Buddhist Psychology Study on the Volunteer for local Teachers 2. To determine the improvement process for the teacher's role and responsibility in Kalasin Province. 3. To determine a pattern/model, based on Buddhist Psychology Study, of Volunteer for local teachers in Kalasin Province. The research samples are local teachers from Kalasin Province, Area 3, totaled to 204 person. The respondents are local teachers who undertake volunteer work for at least 5 years, have experienced in sharing and self-sacrifice for the better community. This research is done through in-dept interview, with sample size of 22 person and a focus group of 8 person. The research result are: These traits can be developed through Buddhist principles of Iddhipàda 4, Saïgahavatthu 4, Brahmavihàra 4 and Sàraõãyadhamma 6. This helps to maximize individuals' moral, which is basic of development.

Keywords : Volunteer, Buddhist Psychology, Teacher.

๑. บทนำ

กระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาจากแนวคิดของ Post Modern^๑ มีบางสิ่งบางอย่างบอกให้รู้ว่าการพัฒนาและการเรียนรู้ของชุมชนชนบทในสังคมไทยนั้นมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่องทั้งการเรียนรู้ การพัฒนา และการถูกกดทับด้วยอำนาจของความรู้ แนวคิด การเรียนรู้ และการพัฒนาชุมชนในแต่ละพื้นที่ มีการเรียนรู้และดำเนินการผ่านระบบทางสังคมที่เชื่อมโยงกับ “วัด วัง และ บ้าน” เพื่อปลูกฝังให้ลูกหลานได้มีความรู้ในการทำสัมมาชีพและเรียนรู้เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความดีงามตามแนวคิดการพึ่งพาอาศัย ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ที่จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บนหลักการของความ เป็นพี่เป็นน้องเป็นเพื่อนบ้าน หรือเป็นคนละแวกบ้านเดียวกัน เป็นหลักการของความสามัคคีและการแบ่งปัน ที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ร่วมกันทำกิจกรรมเป็นต้นว่า ขุดบ่อน้ำ สร้างถนน สร้างศาลา หรือการก่อสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ที่ทุกคนสามารถใช้ร่วมกันได้

โดยเชื่อว่าผลประโยชน์จากการพัฒนาจะกระจายลงไปสู่ชุมชนต่างๆ ตามหลักการ กระเซ็นสู่เบื้องล่างพร้อมกันนั้นได้มีการส่งเสริมการพัฒนาชนบทโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนา ในภายใต้แนวคิดนี้ ชนชั้นนำและข้าราชการหรือนักพัฒนาจะเป็นฝ่ายที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนที่ดีขึ้นในชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นระบบการพัฒนาแบบบนสู่ล่าง และระบบวัฒนธรรมแบบเจ้าขุนมูลนาย สมมติฐานสำคัญในยุคนี้ก็คือรัฐบาล และข้าราชการเป็นผู้รู้ปัญหาและแนวทางการพัฒนาของชุมชนอย่างแจ่มชัด โดยในยุคการพัฒนาแบบสังคมสงเคราะห์^๒

การพัฒนาชนบทในท้องถิ่นด้วยการเรียนรู้อีกแนวคิดหนึ่งที่แทรกขึ้นท่ามกลาง กระแสการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และน่าจะเป็นแนวคิดที่ทำทลายกระแสการพัฒนา ชุมชนของภาครัฐอย่างมากในช่วงนั้น ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาด้วยเรียนรู้ร่วมกันซึ่งเป็นแนวคิดที่ ผลักดันจาก โครงการบัณฑิตอาสาสมัครและโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งมีอาจารย์ ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นผู้นำ ความท้าทายที่ว่า การท้าทายกรอบคิดที่ได้ถือเอาชาวบ้านและชุมชน ชนบทเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่สำคัญคือ การพัฒนาจะต้องเริ่มจากการเรียนรู้ และการทำ ความเข้าใจปัญหาอย่างละเอียดเฉพาะแต่ละพื้นที่โดยมุ่งให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้และเรียนรู้ จากงานที่ทำส่วนบทบาทของทีมงาน หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็เน้นดำเนินการตามหลัก การที่ว่า “ไปสู่อู่ อยู่ด้วย ช่วยคิด จิตประสาน” ซึ่งต่อมามีการก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่ง

---

^๑ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอุ้น), **บทความการพัฒนาชนบทไทย**, มิได้เขียนขึ้น เสมือนบทความทางวิชาการทั่วไป การพัฒนาชนบทไทยในยุคสมัยต่างๆ ที่มีชีวิต มีพลวัต ด้วยความเชื่อ พื้นฐานที่ว่า การเรียนรู้ที่เรียบง่าย เป็นธรรมชาติ ย่อมนำไปสู่การเรียนรู้ที่ทรงพลัง, ๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๘.

^๒ อรุณี เวียงแสง และคณะ, **การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๓-๔.

ประเทศไทยเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการเรียนรู้ของประชาชนเริ่มการเรียนรู้ของคนในชุมชนตามตัวแบบความทันสมัย

คำว่า " ท้องถิ่น " ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และทางธรรมชาติที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้นๆ เป็นสำคัญและยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครอง หรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ประกอบไปด้วย หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ และบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารของภาครัฐอย่างกว้างขวาง รวมทั้งสิทธิ และเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งความคิดเห็น ได้บัญญัติไว้ในหมวด ๕ แผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 10 แผนนโยบาย ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 (1) ที่ว่า “ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น” และ (๒) ที่ว่า “ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ” ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาก ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ การจัดระบบการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนท้องถิ่นของตนเองดังนี้ (๑) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังกำหนดให้ท้องถิ่นทุกแห่งมีแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น จะต้องมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น^๖

ปัจจุบันมีการสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลการพัฒนาแบบไม่สมดุลซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่มุ่งแต่แสวงหาผลกำไร โดยละเลยคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แนวคิดการพัฒนาหลังสมัยใหม่ที่ท้าทายจึงเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการค้นคว้า การพึ่งพา พอเพียง และการพัฒนายั่งยืน เพื่อลดความเสี่ยงจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามาโดยมีความพยายามในการศึกษาถึงกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมื่อตกอยู่ในภาวะการณ์ของการถูกกระตุ้น และผลักดันเข้าสู่การพัฒนาประเทศตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยภาพรวมถึงแม้ว่าชุมชนจะตกอยู่ในสภาพเป็นฝ่ายเสียเปรียบ แต่ชุมชนทั่วไปก็มีได้ยอม

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑๑.

^๖ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, พ.ร.บ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.dla.go.th, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

จำนวนกับกระแสดังกล่าว แต่หาทางปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมสมัยใหม่”

“การมีจิตอาสา” เป็นการให้และช่วยเหลือสังคมและได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติ เป็นการปลูกจิตใจคนไทยให้องงามขึ้นอีกครั้งในการมาช่วยกันดูแลสังคมไทย ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชนปัญหาต่างๆ รอบๆ ตัว สนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้าง เข้าใจผู้อื่นร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดี ทำดีให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย และรับผิดชอบสังคมร่วมกัน^๙ เป็นการกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวม เรียกว่า “จิตอาสา” ซึ่งตรงกับหลักธรรมที่เรียกว่า วัฑฒิ เรียกเต็มว่า อริยวัฑฒิ แปลว่า หลักธรรมเจริญอย่างอริยะ ซึ่งแสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติ และมีความหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความเจริญที่ว่านี้มี ๕ ประการ คือ (๑) ศรัทธา (๒) ศีล (๓) สุตะ (๔) จาคะ และ (๕) ปัญญา^{๑๐} จะเห็นได้ว่าการมีจิตอาสาเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละเวลา สิ่งของ เงินทอง แรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตใจที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี ที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขด้วยการกระทำด้วยความสมัครใจ และไม่หวังผลตอบแทน มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เป็นสำนึกของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม เอาใจใส่ป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม^{๑๑}

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นการพัฒนาตนด้านการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ เน้นการพัฒนาคนที่มีคุณภาพเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาว่า จะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลด้วยจิตสำนึกในศีลธรรม และคุณธรรม ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นเป็นฐานการดำรงชีวิตเป็นการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดำรงชีวิตได้และอยู่ร่วมกันใน

^๙ วณี ปิ่นประทีป, “ประมวลข้อมูลเบื้องต้นพื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง”, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “นโยบายเพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน”, มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ, ๒๖ กันยายน ๒๕๔๘, (อัดสำเนา).

^{๑๐} อรพินท์ ชูชมและคณะ, “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญา และคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”: รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๐๔, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ(อารยวัฑฒิ), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^{๑๒} ศูนย์คุณธรรม, ร่วมแรงแข่งขัน ร่วมกันทำดี สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติและตลาดนัดคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแพลน โททิฟ, ๒๕๔๘), หน้า ๔๑.

สังคมอย่างสงบสุข^{๑๑} โดยใช้พลังสติ และพลังปัญญาในการพัฒนาด้านการมีจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการฝึกหัดอบรมด้วยหลักธรรมอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จนสามารถยกระดับจิตใจขั้นสูงได้ ครูจึงจำเป็นต้องพัฒนาจิตอาสา การมีจิตสำนึกของความเป็นครู เพราะครูหรืออาจารย์จำเป็นต้องมีข้อกำหนดอยู่ในใจเพื่อให้มีหลักในการดำรงตนให้เป็นครู สิ่งแรกที่จะต้องพัฒนาก็คือ การสร้างคุณธรรม หรือศีลธรรมให้เกิดขึ้น ซึ่งมีความเป็นจริงนั้น “ศีลธรรม” คือ ธรรมสำหรับครู เป็นสิ่งที่ครูหลายท่านทราบและได้ปฏิบัติแล้ว แต่ก็มีอีกหลายท่านที่ทั้งไม่ทราบ และไม่ปฏิบัติศีลธรรม เป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับการดำเนินอาชีพครูอันเป็นอาชีพที่มีเกียรติเป็นอาชีพที่คนทั่วไปยกย่อง และถือว่าเป็นอาชีพที่สำคัญในการพัฒนาสังคมหรือประเทศชาติ ครูที่ขาดศีลธรรม จะเปรียบเสมือนเรือที่ขาดหางเสือ การจะพาศิษย์ไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างถูกต้องย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ยากอย่างแน่นอน^{๑๒}

ดังนั้น พุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการพัฒนาชีวิตทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจให้ มีความสมดุล ได้สอนเน้นด้านจิตใจเป็นพิเศษว่าในบรรดาทรัพย์สมบัติทั้งหลายในโลกนี้^{๑๓} การกระทำที่ได้เป็นแบบอย่างของผู้มีจิตอาสาซึ่งเป็นหัวใจของบุคคลที่มีจิตอาสา คือการที่บุคคลจะอาสาทำกิจใดเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เป็นการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ป้องกันความแตกแยกในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นเป็นสุขในสังคม และในชุมชนสำหรับครูในท้องถิ่นสืบต่อไป

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก จิตอาสาสำหรับครู ได้ฝึกปฏิบัติจริงในการอาสาพัฒนาชุมชนตามท้องถิ่นที่อยู่อาศัยนั้นสำหรับครู ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึกในการเสียสละ มีความรับผิดชอบ ความสามัคคีในหมู่คณะ การทำงานเป็นทีมสร้างอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อส่วนรวม และในการสร้างจิตอาสาธารณะในขั้นการทำหน้าที่ทางสังคมสำหรับครู การตัดสินใจ ของครูที่อยู่ตามชนบทโดยถือว่ามีความสำคัญสิ่งนั้น ในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมคาดหวัง ที่จะทำให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่างๆ และสามารถพัฒนาจิตสำนึกจิตอาสาถึงขั้น การทำตามคำมั่น สัญญา คือการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิ อันพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่สามารถมีจิตอาสาในขั้นนี้ จะสามารถควบคุมบังคับจิตใจตนเองได้ มุ่งเน้นให้นักเรียนตามท้องถิ่นให้เป็นคนดี ซึ่งเป็นอนาคตของชาติที่ทำเชื่อมโยงฝังรากลึกลงในจิตใจถึงผล ที่จากการทำสิ่งนั้นๆ โดยไม่ต้องชี้แนะและให้แสดงความคิดเห็นในการปฏิบัติ

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.google.co.th/>, “คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11”, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

^{๑๒} ม.ล.ปิ่น มาลากุล, เอกสารคู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู, (๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๑๑๓.

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๑.

นั้นๆ ว่ามีผลดีอย่างไร สามารถใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างมีความสุขได้ และจะนำมาสู่ชุมชนและสังคม สำหรับครูในท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังจะมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่น
- ๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของครูในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์
- ๒.๓ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ทั้งด้านการศึกษาเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยไว้ดังนี้

๔. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๔.๑ ประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูในท้องถิ่นที่มีจิตอาสาตามชนบท เขตพื้นที่การศึกษาเขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์

๔.๒ กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Quota Sampling จากประชากรเป้าหมาย คือ ครูในท้องถิ่นที่มีจิตอาสาตามชนบท จำนวนทั้งสิ้น ๒๐๔ คน โดยคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane

๕. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

๕.๑ การใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูในท้องถิ่นที่มีจิตอาสาตามชนบท รวมทั้งสิ้น ๒๐๔ คน ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane

๕.๒ แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จำนวน ๒๒ คน และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจงจำนวน ๘ คน โดยผู้ทำการวิจัยได้กำหนดคุณสมบัติ คือ

- ๑) เป็นครูในท้องถิ่นที่มีจิตอาสาตามชนบท ไม่น้อยกว่า ๕ ปี
- ๒) เป็นครูในท้องถิ่นที่มีจิตอาสาตามชนบท มีประสบการณ์ในการมีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ รู้จักให้ รู้จักเสียสละแบ่งปันต่อส่วนรวมเพื่อพัฒนาชนบทให้น่าอยู่ ไม่น้อยกว่า

๕ ปี ในการให้ข้อมูลสำคัญ ที่เต็มใจและมีเวลาในการให้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษารูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์

๕.๓ นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ทั้งปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้สถิติพื้นฐานทั่วไป เช่น ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และเพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาทั่วไป

๕.๔ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูล โดยวิธีการสังเกตครูที่มีจิตอาสาตามท้องถิ่น การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์อย่างเป็นทางการ กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ออกสังเกตการณ์ตามประเด็นของงานวิจัย คือ รูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสังเกตการณ์ด้านพฤติกรรม การแสดงออกต่างๆ ทั้งในด้านความรู้สึกด้านอารมณ์ และความตั้งใจในการให้ข้อมูลเพื่อรวบรวมได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ

๕.๕ แบบบันทึก ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องบันทึกเทปเพื่อเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ และผู้วิจัยได้อัดข้อความจากเครื่องบันทึกเทปออกมาเพื่อเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๖.๑ ทำให้ทราบหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่น

๖.๒ ทำให้ทราบกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของครูในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

๖.๓ ทำให้ทราบการสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

๗. สรุปผลการวิจัย

๗.๑ ผลการวิเคราะห์หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่น สรุปได้ว่า

หลักจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการศึกษาหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาประกอบด้วยหลายปัจจัย นักจิตวิทยายอมรับกันว่ากระบวนการทำงานของจิตนั้นต้องอาศัยหลักการหลายๆ อย่างในการวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์ในเชิงจิตวิทยาต้องมองให้ลึกถึงไปถึงสิ่งที่เป็นต้นเหตุกระตุ้นกระบวนการทำงานของจิต แนวคิดทางจิตวิทยา ที่กล่าวถึงแรงผลักดันพฤติกรรมที่น่าสนใจมีอยู่หลายแนวคิด คำว่า “จิตสำนึก” หรือ “จิตอาสา” จึงหมายถึง “กิจกรรมทางสังคม” มิได้มีความหมายในทางจิตวิทยาอย่างเดียว ซึ่งเป็นความรู้ในสภาวะ ที่แท้จริงของมนุษย์ มุ่งสอนให้คนมีมโนธรรม มีสำนึกโดยใช้วิธีการพูดคุยหรือการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ทำให้มีจิตสาธารณะค่อยๆ พัฒนาดีขึ้น ซึ่ง

ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมที่บุคคลแต่ละคน ที่ต้องดำรงชีวิตอยู่จะส่งผลให้บุคคลแต่ละคนมีความนึกคิดและมีความรู้ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เป็นจิตวิทยาแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาการคุณธรรม และจริยธรรมของมนุษย์สามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแข่งขันพัฒนาการทางจริยธรรม และพฤติกรรมของผู้ร่วมกลุ่ม คือ พฤติกรรมแบบผู้ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่ม เตือนให้สมาชิกในกลุ่มคำนึงถึงเป้าหมาย และแผนการปฏิบัติงานของกลุ่มมีความยืดหยุ่นในการทำงาน และเปิดใจรับข้อมูลและความคิดใหม่ๆ อยู่เสมอ มีพฤติกรรมกระตุ้นให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการอภิปราย แนะนำ ให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักกัน ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่ม มีการวางแผนปรับปรุงทีมงานอยู่เสมอ และพฤติกรรมแบบทำลาย ผู้ร่วมกลุ่มแบบทำลาย มีพฤติกรรมกล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็นในทันที ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างปราศจากอคติเกี่ยวกับงานกลุ่ม เปิดเผย และรูปแบบของการทำกลุ่มงานร่วมกัน คือ กลุ่มที่ร่วมกันแก้ปัญหา กลุ่มงานสร้างสรรค์ กลุ่มงานที่ทำงานอย่างมียุทธวิธี ลักษณะนี้ต้องมีการวางแผนงานที่ถูกต้องเตรียมการมาอย่างดี

เมื่อกล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่น ได้แก่ หลักอิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย เป็นความพอใจที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ มีความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้น อย่างเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย และพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมที่จะสงเคราะห์กัน เป็นคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ ส่วนหลักพรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤดีที่ประเสริฐ และหลักสาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน

๗.๒ ศึกษาผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของครูในเขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษาเชิงปริมาณ จากผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แนวคิดและหลักปฏิบัติพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตอาสาสำหรับครูในท้องถิ่นพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นถึงความสำคัญโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ($\bar{X} = ๔.๒๒$, S.D = ๐.๕๔) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของครูในเขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ในระดับมาก พบว่า โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ ($\bar{X} = ๓.๕๐$, S.D = ๐.๖๘) จากการศึกษาเชิงคุณภาพจากผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง พบว่า กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของครูในเขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรมีการจัดทำแผนพัฒนาชนบททั้งระยะสั้น และระยะยาว โดยการทุ่มเทอุทิศตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเยาวชน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรม จิตอาสาพัฒนาชุมชนร่วมกัน มีการจัดประชุม สัมมนา ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยแก้ไขปัญหาการนำความรู้ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน การอบรมสั่งสอนให้ความรู้

ความเข้าใจในเรื่องการมีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม ทำให้สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จัดอุปกรณ์ในการเรียนการสอนให้ครูและชุมชน พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ การวิเคราะห์งานต่างๆ ร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมการคัดเลือกครูในท้องถิ่นให้ตัวอย่างที่ดีในการมีจิตอาสาพัฒนาชุมชนในชนบท และสร้างแรงบันดาลใจให้ครูเป็นนักพัฒนาชุมชน การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน มีการติดตามและประเมินผลการทำงานของทุกฝ่ายร่วมกัน

๗.๓ การสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในเขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า

การสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับครูในเขต ๓ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการเสียสละด้วยความเต็มใจ การใช้หลักพระพุทธศาสนาในการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการดำรงชีวิตให้เห็นเป็นรูปธรรมในสังคม ทำให้สังคมในท้องถิ่นตามชนบทมีความสุขมากยิ่งขึ้น โดยการกล้าตัดสินใจ กล้าทำในการช่วยเหลือสังคม สิ่งสำคัญต้องการผู้นำที่ดี เป็นตัวอย่างสร้างจิตอาสา และการส่งเสริมให้มีกิจกรรมจิตอาสาเชิงพุทธจิตวิทยาพัฒนาท้องถิ่นตามชนบทมากยิ่งขึ้น มีการกำหนดคุณลักษณะของครูที่มีจิตอาสา เช่น การมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาเกิดขึ้น ทำให้ท้องถิ่นตามชนบทน่าอยู่มากขึ้น ได้แก่ หลักอิทธิบาท ๔ หลักของสังคหวัตถุ ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักสาราณียธรรม ๖

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๕๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
www.dla.go.th, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัฑฒิ).
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.
- ม.ล.ปิ่น มาลากุล. เอกสารคู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู. (๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๑๑๓.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน,
๒๕๕๖.
- วณิ ปิ่นประทีป. “ประมวลข้อมูลเบื้องต้นพื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง”. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง
“นโยบายเพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน”.มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
๒๖ กันยายน ๒๕๔๘, (อัดสำเนา).
- ศูนย์คุณธรรม. ร่วมแรงเข้มแข็ง ร่วมกันทำดี สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติและตลาดนัดคุณธรรม.
กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปลน โททิฟ, ๒๕๔๘.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “คณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http:// www.
google.co.th/](http://www.google.co.th/).๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘.
- อรพินท์ ชูชมและคณะ. “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญา
และคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”: รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๐๔. (สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, ๒๕๔๙).
- อรุณี เวียงแสง และคณะ. การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.

